

Sukupuolentutkimuksen juhlakonferenssi Tverissä

Parin viime vuosikymmenen aikana poikkitieteellinen sukupuolentutkimus on vakiintunut venäläiseen tiedemaailmaan. Moskovan sukupuolentutkimuksen keskus täyttää tänä vuonna 20 vuotta. Pietarin Eurooppalaisessa yliopistossa sukupuolentutkimuksen koulutusohjelma on ollut käynnissä vuodesta 1997 alkaen. Useissa ns. provinssiyliopistoissa sukupuolentutkimus on vahvasti edustettuna. Yksi merkittävimmistä on Tverin yliopisto, jonka politologian oppiaineen yhteydessä toimiva naishistorian ja sukupuolentutkimuksen keskus (<http://tvergenderstudies.ru>) vietti 10-vuotisjuhlaansa 4.3.2010. Merkkitapahtumaa juhlistettiin seminaarilla ”Uudet naiset ja vanhat sukupuolijärjestelmät”.

Suunnitelma sukupuolentutkimuksen aseman vahvistamisesta Tverin yliopistossa syntyi useiden oppiaineiden ja laitosten yhteistyössä. Vuoden 1999 joulukuussa perustettiin yllä mainittu keskus koordinoimaan poikkitieteellistä opetusta ja tutkimusta. Helmikuussa 2000 keskuksen johtajaksi valittiin professori Valentina Uspenskaja. Opetus- ja tutkimustyön ohella keskuksen tehtäväkenttään kuuluu myös sukupuolisensitiivisyyden lisääminen yliopistossa opetettavissa oppiaineissa sekä Tverin alueen yhteiskunnallisten toimijoiden jatkokouluttaminen. Keskuksen toimintaa luonnehtii käytännön kysymyksiin puuttuminen paikallisella tasolla.

Paikallinen taso näkyy keskuksen tutkimuslinjauksissa. Yhdessä hankkeessa tutkitaan paikallishallintoa sukupuolen näkökulmasta, toisen teemana ovat naiset paikallishistoriassa. Merkillepantavaa on opiskelijoiden ottaminen mukaan tutkimustoimintaan. Opiskelijat toimivat osittain tutkimusapulaisina, mutta saavat

samalla kokemusta tieteellisestä työskentelystä ja oppivat eri metodeja. Kuluvana lukuvuonna opiskelijoita on viitisenkymmentä. Opetustarjonnan painopiste on politiikan ja yhteiskunnan tutkimuksessa. Opiskelijoiden kiinteä yhteys keskuksen toimintaan näkyi myös juhlakonferenssissa niin järjestelyiden hoitamisessa kuin aktiivisena ja osin poleemisenakin keskusteluun osallistumisena. Keskuksen alueellisen tason merkityksestä puolestaan kertonee se, että paikalliset joukkoviestimet olivat kiinnostuneita juhlakonferenssista. Paikallisen tason ohella erityisesti Valentina Uspenskajan tutkimustoimintaa leimaa kansainvälisyys; hänellä on yhteistyökumppaneita sekä Yhdysvalloissa että Euroopassa, myös Suomessa.

Juhlakonferenssissa Valentina Uspenskajan aloituspuheenvuoroa ja yliopiston virallisia onnitteluja seurasi Natalja Rimaševskajan (Moskovan sukupuolentutkimuksen keskus) tervehdyspuheenvuoro, joka käsittelee sukupuolistereotyyppien vaikutuksia muun muassa kansanterveyteen, miesten hämääntävään lyhyeen elinikään, päivänpolttavaan kysymykseen Venäjän demografisesta kehityksestä ja syntyvien lasten terveyteen. Rimaševskaja korosti sukupuolentutkimuksen laajaa ja lähes kaikenkattavaa merkitystä niin yhteiskunnassa kuin kulttuurissakin.

Natalja Kozlova, juhliaan viettävän laitoksen lehtori, käsittelee esitelmässään ”Vanhoja juhlia uusille naisille” konferenssille ajankohtaista aihetta – naistenpäivää, jonka viettäminen Tverissä alkoikin varsin riehakkaasti jo mutamaa päivää ennen itse juhlapäivää. Kozlova käytti vuoden 1939 Pravdaa aineistona osoit-

taessaan, miten naistenpäivä oli eräs keino Neuvostomaan edistyksellisyysosoittamisessa. Naistenpäivän poliittisen merkityksen kadottua nyky-Venäjältä, tiedotusvälineet – toisin kuin markkinat – eivät ole löytäneet sille uutta sisältöä. Kozlovan mukaan nykynuorison keskuudessa esimerkiksi ystävänäpäivästä on tullut kilpailija naistenpäivälle.

Tämän raportin kirjoittajan esitelmä, joka perustuu alustanaan olevaan tutkimukseen ”Venäläinen uusi nainen: käsite, ilmiö ja konteksti”, esitteli uuden naisen käsitettä länsieurooppalaisissa ja venäläisissä diskursseissa. Vaikka käsitteellä on useita referenttejä, se liittyy aina yhteiskunnallisiin ja kulttuurisiin muutoksiin. Tällaisena se heijastaa sekä toiveita että uhkia, ja on siten tärkeä käsite tutkittaessa naisten historiaa ja yhteiskuntakeskustelua ylipäätään.

Tveriläinen tutkija Irina Frolova esitteli yhdysvaltalaisen oikeistopoliitikon Patrick Buchananin ajatuksia yhteiskunnasta, tasa-arvosta ja perheestä ja peilasi näitä ajatuksia nykypäivän venäläiseen keskusteluun. Kuten yhdysvaltalaisessa konservatiivisessa ajattelussa, Venäjälläkin esiintyy mielipiteitä, joiden mukaan tasa-arvoisuuden lisääntyminen merkitsisi lännen tuhoutumista. Frolova esitti omana näkemyksensä, että uudenlaisen feministisen liikkeen tulee ottaa päämääräkseen yhteiskunnan kriittinen tarkastelu – ja tätä hän esityksessään toteuttikin.

Anna Borodinan esitelmä ”Uudet musliminaiset vs. vanhat sukupuolijärjestelmät” perustui musliminaisten teosten luentaan. Borodinan materiaalina oli teoksia, jotka oli kirjoitettu vuoropuhelussa läntisen kulttuurin ja yhteiskuntajärjestelmän kanssa; kirjoittajat olivat useissa tapauksissa asuneet länsimaissa tai muilla tavoin niihin tutustuneita. Borodina eritteli niitä tapoja,

joilla naisen asemaan pyrittiin vaikuttamaan irrottautumatta silti islamin perinteestä.

Suvi Salmenniemi, joka on väitöskirjassaan tutkinut tveriläisiä kansalaisjärjestöjä ja niiden joukossa naishistorian ja sukupuolentutkimuksen keskustaa, ei päässyt itse osallistumaan konferenssiin viisumiongelmien takia, mutta hänen paperinsa konferenssissa esitti hankkeen tveriläinen yhteistyökumppani Anna Borodina. Esitelmä käsitteli Salmenniemen käynnissä olevaa vertailevaa tutkimusta elämäntilanteesta Suomessa ja Venäjällä. Esitelmä keskittyi erittelemään venäläisen populaaripsykologisen kirjallisuuden sukupuolirepresentaatioita.

Esitelmien virittämä keskustelu jatkui tutkimuskeskuksen kirjastohuoneen pöydän ympärillä, *za stolom*. Pöydän ympärille kokoonnuttaessa seurattiin myös kirjaesittelyjä. Irina Jukina esitteli venäläistä naisliikettä käsittelevän kirjansa (*Russki fe-*

minizm. Aleteja, 2007. Ks. arvio kirjasta edellä tässä numerossa). Allekirjoittanut esitteli venäläisen symbolismin naiskirjailijoita käsittelevän väitöstutkimuksensa (*Tvoretz, subekt, ženština*. NLO, ilmestyy 2010).

Varsin epämuodollinen ja pienimuotoinen juhlakonferenssi tarjosi osallistujille runsaasti aikaa ja tilaa ajatusten vaihtoon ja yhteisten hankkeiden suunnitteluun. Tilaisuus heijasteli Tverin yliopiston naishistorian ja sukupuolentutkimuksen keskuksen luonnetta laajemminkin: sen keskeisenä tehtävänä on opiskelijoiden tiedollinen ja analyttinen kehittäminen. Valittu teema – ”Uudet naiset ja vanhat sukupuolijärjestelmät” – puolestaan oli sopivan väljä eri tieteenaloilta ja erilaisista lähtökohdista tulevien esitelmien kohtaamiselle. Keskusteluissa nousi vahvasti esiin myös kysymys laajasta poikkiteieteellisestä tutkimuksesta.

Kirsti Ekonen

Orlando Figesin tapaus

Akateemisen maailman sisäiset jännitteet, kilpailu ja erilaiset kynnärpäätaktiikat ovat ikivanhoja ilmiöitä – tuttuja kaikille, jotka ovat tutkimusmaailmassa työskennelleet. Niiden pahimmat ilmenemismuodot, plagiointi, suorat tutkimustulosten varkaudet tai kollegan tahallinen mustamaalaaminen ovat aiheuttaneet keskustelua ja innoittaneet myös kaunokirjailijoita. Tutkijat, jotka kammioissaan tarkastelevat inhimillisen elämän eri puolia, myös moraalia ja etiikkaa, joutuvat käytännön työelämässään kohtaamaan akateemisen elämän nurjat puolet. Kun kilpailu kiihtyy, keinotkin kovenevat. Tutkijanetiikka on monilla koetuksella ja joillakin tyystin hukassa.

Ajankohtainen esimerkki on huhtikuussa esiin noussut Orlando Figesin tapaus, joka herätti laajaa kansainvälistä huomiota. Figes on arvostettu brittiläinen historioitsija, jonka tunnetuimpiin teoksiin kuuluvat Venäjän kulttuurihistoriaa käsittelevä *Natasha's Dance* ja yksityiselämää Stalinin aikana kuvaava *The Whisperers*. Leipätyönsä ohessa Figes oli kirjoittanut Amazoniin useita kriittisiä arvosteluja tunnettujen kilpailijoidensa kirjoista. Ne hän julkaisi nimimerkillä ”Historian” (historioitsija). Kohun alettua arvosteluista esiin nousivat erityisesti Robert Servicen *Comrades*-kirjasta laadittu negatiivinen arvio ja Rachel Polonskyn *Molotov's Magic Lantern*-teoksen lannistava kritiikki. Tä-

sä ei vielä ole mitään uutta, sillä kostohan on suloinen: kyseiset historian tutkijat olivat aikanaan laatineet kriittiset arviot Figesin kirjasta, tosin omilla nimissään. Miksi sitten muutama nimetön arvostelu sai aikaan melkoisen mediakohun?

Ensinnäkin siksi, että omasta kirjastaan (*The Whisperers*) Figes ”Historian” kirjoitti Amazoniin ylistävän arvostelun. Figes on kohun aikana poistanut arvostelut ja nimimerkinsä Amazonin sivuilta, mutta mikäli lehtikirjoituksiin on uskominen, hän luonnehti omaa teostaan kirjaksi, joka kertoo neuvostojärjestelmästä enemmän kuin yksikään toinen kirja ja toivoi, ettei Figes – hän itse siis – milloinkaan lopettaisi kirjoittamista. Huonoja arvioita saaneet historioitsijat, etunenässä Rachel Polonsky ja Robert Service, alkoivat selvittää asiaa. He olivat kiukkuisia Figesille, huolissaan kirjoistaan ja epäilemättä myös kirjamyynnistään, johon Amazonin arvosteluilla on suora vaikutus. Figesin toimien jäljittäminen ei ollut käytännössä vaikeaa. Nimimerkkiä klikkaamalla paljastui kyseisen Amazonin käyttäjän toinen nimimerkki Orlando-Birkbeck, joka viittasi selkeästi hänen oikeaan nimeensä ja kotiyliopistoonsa. Kun Service ja Polonsky julkistivat epäilyksensä, Figesin ensimmäinen reaktio oli kuitenkin asian kieltäminen ja pian sen jälkeen asianajan palkkaaminen. Vastapuoli tarttui samoihin aseisiin ja asianajat laativat pelottelukirjeitä.

Kun lakimiesten nokittelu ei riittänyt, Figesin juristivaimo antoi lausunnon, jonka mukaan hän oli laatinut Amazonin arviot. Selitys vaikutti epäuskottavalta. Polonsky otti henkilökohtaisesti yhteyttä Figesin vaimoon ja pyysi häntä taivuttelemaan miestään paljastamaan totuuden. Figes päättikin tunnustaa ja pyysi julkisesti anteeksi ”typerää tekoaan”. Lausunnonsaan hän yritti